

Political Dissent and Democratic Remittances: The Activities of Russian Migrants in Europe

Joanna Fomina
London: Routledge 2021
234 sider. ISBN 9780367551834

Omtalt af **Katrine Stevnhøj** [ph.d.-stipendiat, Østeuropastudier, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, katrine.stevnhøj@hum.ku.dk]

I løbet af det seneste årti har det politiske landskab i Rusland været præget af en indskrænkning af politiske friheder. Med vedtagelse af omdiskuterede lovpakker, som blandt andet rammer NGO'er og uafhængige medier, forsøger de russiske myndigheder at lukke munden på kritiske røster. Efterladt med et valg mellem at holde mund eller leve med de juridiske og personlige konsekvenser vælger nogle civilsamfundsaktører at fortsætte deres aktiviteter i udlandet.

Forskere har tidligere undersøgt, hvordan magthaverne i Kreml instrumentalisere den russiske diaspora og forsøger at fremme et ideologisk russisk verdensbillede (*Russkij Mir*) igennem landsmænd i udlandet (*sootjetstvenniki za rubezjom*). En ny publikation vender konceptet på hovedet og undersøger, hvordan russiske emigranter i Europa kan betragtes som geopolitiske aktører med deres egen prodemokratiske dagsorden.

Som titlen på Joanna Fominas værk indikerer, er et af de væsentligste omdrejningspunkter for *Political Dissent and Democratic Remittances* undersøgelsen af, hvordan demokratiske værdier kan overføres igennem transnational aktivisme. Når Fomina bruger betegnelsen *democratic remittances* (demokratiske overførsler) om denne proces, står hun på skuldrene af den eksisterende forskning, der tidligere har beskæftiget sig med de lignende begreber »politiske og sociale overførsler«. At Fomina vælger at gøre brug af det noget bredere begreb »demokratiske overførsler«, vidner om et analytisk fokus, der strækker sig ud over politik i institutionaliseret forstand.

Oprindeligt havde Joanna Fomina, adjunkt ved Institut for Filosofi og Sociologi ved det Polske Videnskabsakademi i Warszawa, sat sig for at rette sin analytiske linse mod politisk migration. Gennem sit feltarbejde, fandt hun imidlertid ud af, at dette fokus var for snævert. I stedet, skriver Fomina nægtede hun at ignorere de prodemokratiske aktiviteter, som bliver foretaget af individer, der ikke nødvendigvis emigrerede af politiske grunde. I tråd med eksisterende forskning på området skelner Fomina dermed mellem »migranter der blev til aktivister« og »aktivister der blev til migranter« (s. 82).

Political Dissent and Democratic Remittances bygger på kvalitativt etnografisk feltarbejde. Fomina har i 2016–2020 foretaget dybdegående, delvist strukturerede interviews med 70 emigranter fra Rusland bosat i en række EU-lande (Polen, Tyskland, Estland, Finland, Letland, Litauen, Frankrig, Bulgarien og Tjekkiet) samt i Storbritannien. Fokusgruppen for projektet består primært af relativt »nye« emigranter, der har forladt Rusland siden 2011. Den overordnede fællesnævner for deltagerne, foruden at de er emigreret fra Rusland, er deres systemkritiske og/eller oppositionspolitiske synspunkter.

At der for russiske oppositionspolitikere og systemkritiske aktivister skulle være grund til at forlade deres hjemland, efterlader publikationen ikke megen tvivl om. I et indledende kapitel leverer Fomina en overbevisende argumentation for, at den offentlige politiske sfære og mulighederne for politisk deltagelse i Rusland fortsat indsnævres. I kapitlet fremfører forfatteren en række eksempler på lovgivning, herunder internationalt omdiskuterede love om fremmedagenter og ekstremisme, som begrænser manøvrerummet for NGO'er og medier såvel som enkeltpersoner. I kapitlet redegøres ydermere for, hvordan den politiske undertrykkelse transcenderer grænser, samt hvordan statsstøttede medier og civilsamfundsorganisationer spiller en vigtig rolle i instrumentaliseringen af den russisksprogede diaspora.

Med sin undersøgelse af emigration og politiseringen af russiske migrantfællesskaber skriver værket sig ind i en større historisk kontekst. Et helt kapitel er afsat til at gennemgå Ruslands nyere emigrationshistorie. Denne historie er, i tråd med tidligere forskning på området, inddelt i fem mere eller mindre adskilte emigrationsbølger siden Oktoberrevolutionen i 1917. Den femte bølge, der også er publikationens tematiske omdrejningspunkt, er den emigrationsbølge, som finder sted netop nu. Denne bølge har sit udspring i de omfattende protester, som fandt sted i Rusland i 2011–2013. Den politiske emigration er herefter fortsat i takt med det øgede pres, som regeringen påfører civilsamfundet. Gennemgangen af de fire foregående bølger, er koncis og fungerer udemærket som et historisk bagtæppe for den efterfølgende analyse.

I udgivelsens egentlige empiriske og analytiske kerne kortlægges de forskellige politiske aktører, varierende former for transnational politisk deltagelse samt de kanaler, hvorigennem migrantaktivister påvirker den demokratiske udvikling i deres hjemland. Hvordan vurderer man demokratiske overførsler? Nogle former for demokratisk deltagelse, i særdeleshed valgdeltagelse, er forholdsvis ukomplicerede at

kvantificere. Symbolske former for prodemokratisk aktivitet, eksempelvis støttedemonstrationer eller debatmøder, er derimod mere diffuse og dermed vanskeligere at omsætte til målbare resultater. Det betyder dog ikke, ifølge Fomina, at de symbolske demokratiske overførsler er uden betydning. Med en omfattende mængde kvalitative data og en overbevisende inddragelse af denne i diskussionen og analysen understreger Fomina kvalitative metoders styrke, når det kommer til at belyse et svært håndgribeligt koncept som overførsel af demokratiske værdier.

Publikationen giver anledning til at anskue migranter som politiske aktører, der er i stand til at sætte en geopolitisk dagsorden. Værket skriver sig ikke alene ind i en historisk kontekst, men også i en højaktuel politisk og samfundsmæssig problemstilling. Fominas overordnede analytiske fokus i nærværende publikation er undersøgelsen af migranter som aktører. Læsningen af værket giver dog også anledning til at fokusere nærmere på de værtslande, der danner rammer for migranternes politiske mobilisering. Hvordan kan regeringer i værtslande understøtte politiske migranternes prodemokratisk aktiviteter? Hvilke institutionelle rammer henholdsvis fordrer og forhindrer demokratiske overførsler til migranternes hjemlande? Det er spørgsmål, som også er interessante i en nordisk kontekst. Det eneste nordiske land, som er inddraget i projektet, er Finland, og som skandinavisk forsker giver læsningen af værket derfor anledning til at kigge nysgerrigt på lignende tendenser her.

Political Dissent and Democratic Remittances: The Activities of Russian Migrants in Europe er med sine 234 sider et relativt kort værk, som alligevel formår at udfolde emnet i en bred historisk og teoretisk kontekst, samtidig med at det leverer en dybdegående analyse.